

Skildring av Wiks slott

Återutgivning av text från 1873

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Skildring
av Wiks slott
– Återutgivning av text från 1873

av signaturen ”S.”

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-396-8

Copyright © 2017 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om ett av Sveriges vackraste slott, Viks slott (här stavat Wiks slott) i Uppland.

Trots att texten är rätt kort så får du en rätt omfattande historik över de dramatiska belägringarna under dess tidiga år och om de helt händselösa perioderna då byggnaden tilläts förfalla.

Texten innehåller också en genomgång av slottets mest kända ägare.

En spännande detalj är att det här slottet under flera hundra år var en av världens högsta skyskrapor.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1873 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Wiks mur". Texten publicerades under signaturen "S.", en pseudonym som ofta användes av skribenten Birger Schöldström (1840–1910).

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Skildring av Wiks slott år 1873

Den här texten publicerades ursprungligen år 1873 i tidsskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Wiks mur". Texten publicerades under signaturen "S.", en pseudonym som ofta användes av skribenten Birger Schöldström (1840–1910).

IBalingsta socken af Uplands län höjer en af vårt lands märkligaste adliga borgar sina stolta tinnar – vi mena det af Familj-Journalens artist detta års sommar aftecknade Wiks slott, eller *Wiks mur* såsom det af folket deromkring sedan ålder kallats.

Liksom förhållandet är med flera andra af våra gamla adliga egendomar, spårar man förgäfves i nu befintliga häfder Wiks första ursprung. Helt visst har stället varit ett af de först bebyggda i det uppodlade Svealand. Godsets förste kände ägare var Anders And. Från honom öfvergick egendomen till hans svåger, lagmannen i Tihundra härad Israël Andersson, af Änglaslägten. Denne var gift med en Folkunga-dotter, Ramfrid, och hade med henne en dotter vid namn Ramborg. Denna – vi följa nu i vår text till någon del en för fyra år sedan offentliggjord beskrifning öfver Wik –, nämligen Ramborg, vardt

gift med Arnvid Göstafsson (Sparre), hvilken år 1317 dödades i Nyköping vid hertigarne Eriks och Waldemars fängslande; och det var denna Ramborg, som efter sin mans död uppförde »Wiks mur». Hon valde en vacker plats vid en inskärning i Mälaren; grunden lades vid en klippa vid stranden och slottet höjde sig inom kort – man vill veta ända till *elfte* våningen. Porten lades ett stycke uppe på muren, såsom då för det mesta brukades, så att man endast på en vindbro kunde komma dit in. Från slottets öfversta våning kunde man se vidt öfver sjö och land, något som i dessa oroliga tider väl behöfdes, på det man i tid måtte kunna förbereda sig på en annalkande fiendes anfall.

Fru Ramborg till Wik var en ståtlig, mäktig och rik fru, hvilken ej blott använde sin stora förmögenhet till uppbyggandet af Wik och till utvecklandet af det öfverflöd och den prakt, som voro sedvanliga följeslagare till borglifvet på hennes tid, utan ock till hjälp åt fattiga samt andra barmhertighetsverk. I Åkers kyrka ses ännu hennes graf, täckt med en gjuten metallplatt med insänkta bilder och inskrift, väl bibehållen och vårdad. Efter fru Ramborg gick Wik i arf inom Ängla-, Sparre-, Bjelke- och Rönnowsläakterna. Huru stark och väl befäst Wiks mur i början af 1500-talet var, bevisas deraf, att år 1521 dess dåvarande herre, Knut Nilsson Rönnow, kunde i nära tolf månader försvara slottet mot Gustaf Wasas belägringshär. Sedermera kom Wik i Flemmingska släktens ägo, hvarefter godset öfvergick genom arf till Gustaf Horn, den namnkunnige fältherren. Ramborgs slott var nu så förfallet, att af de elfva våningar, hvaraf det bestod, de fyra öfversta måste rifvas. Den restauration af slottet, som Horn börjat, fortsattes af hans enka, fru Sigrid Bjelke. Slottet fick då i det hufvudsakligaste sin nuvarande gestaltning. Emellertid var byggnaden ej fullt hundra år derefter å nyo i så förfallet tillstånd, att landshöf-

dingen Carl Gustaf v. Liewen (egendomen hade genom gifte kommit till Liewenska släkten) år 1751 måste uppföra en ny boning i slottets närhet. Liewens dotterdotters man, excellensen Hans Henrik v. Essen, ägde Wik från början af innevarande århundrade. Han begynte låta åter iståndsätta det gamla slottet, men först hans son, nuvarande innehafvaren af Wik, generalmajoren Gustaf v. Essen, grep an detta arbete på allvar. Han och slottet voro lyckliga nog att erhålla vår frejdade Scholander till medarbetare vid förnyelseverket. Under åren 1858 och 59 företogos en grundlig omgestaltning af taket samt reparation och inredning af sjelfva boningsrummen, så att Wiks mur å nyo blifvit ett af Sveriges vackraste och ståtligaste herresäten. Från tornet har man den herrligaste utsigt utöfver Lårstavi-ken och kringliggande natursköna nejd. Närmast omslutes slottet af en vacker trädgård och en väl skött park. Fordom stod i trädgården en bildstod, gjord af gips med bly utanom samt föreställande fältmarskalken Thure Oxenstjerna; men denna bild har för länge sedan bortflyttats.

Slottets inre är äfven i så fall en märkelig företeelse, att derinom förvaras en utsökt och stor samling konstsaker, helt visst, näst efter statens samt hr Christian Hammers samlingar, den största i vårt land. Man finner i rummen på ett utmärkt sätt ordnade: vapen, gammalt porslin, glaspokaler, kannor, ljuskronor, möbler, speglar, lampor, målningar och taflor m. m. m., allt dyrbart och sällsynt. Främst bland rummen ter sig den så kallade riddaresalen, ett högt, ljusst och stort rum med utsigt åt tre väderstreck. I denna sal, ornerad i 1600-talets stil, enligt Scholanders ritningar, förvaras kärnan af konstverken. Bland dessa kunna vi ej underlåta att särskilt nämna ett antikt ur, märkt med årtalet 1592, hvilket tjenat till modell för

ett af Sandberg, i en af hans ryktbara gustavianska fresker, måladt. I den stora öppna spiseln tyckes oupphörligt en brasa brinna – det är dock blott på väggen illusoriskt målade vedträn, som man tycker sig se flamma och ryka. En enda tafla finnes i denna sal: det är bilden af borgens första herrskarinna, målad af Boklund. Men ... går den mäktiga fru Ramborg igen! Mötte vi ej nyss i parken samma höga gestalt, varsnade vi ej samma ädla anletsdrag! Hemligheten ligger deri, att konstnären i den nu lefvande slottsfrun sett en afbild af ättemodern och således åt den sednares konterfej lånat den förras drag. Till de dyrbarheter, som finnas å Wiks slott, kunna ock räknas ett rikt bibliotek samt en ej vidlyftig, men intressant, manuskriptsamling.

Allt i och omkring Wik vittnar om, att den ädling, som nu sitter herre på det gamla slottet, äger smak, skönhetssinne samt, först och sist, vördnad för förfädrens och de flydda tidernas minnen.

S.

Slottet Wik i Upland. (Teckning af C. S. Hallbeck.)

Viktiga ord och personer

And, Andreas.

[död 1317] Svenskt riksråd och domprost. Tjänstgjorde som domprost i Uppsala från 1278 till 1299. Var med och skrev den viktiga Upplandslagen.

Andersson And, Israel.

[död 1289] Svensk riddare och lagman. Tillhörde den mäktiga uppländska And-ätten. Var lagman i uppländska Tiundaland och ska enligt sägnerna ha låtit bygga Viks slott.

Bielke, Sigrid.

[1620–1679] Svensk adelsdam. Ärvde det svenska herresätet Viks slott redan som 18-åring. Var gift med den svenske fältmarskalken Gustaf Carlsson Horn.

Boklund, Johan Christoffer.

[1817–1880] Svensk konstnär. Växte upp i Skåne och undervisades i teckning av Magnus Körner. Tjänstgjorde under större delen av sin karriär som lärare, professor vid Konstakademien och som intendent för Nationalmuseets konstavdelning. Hans mest kända verk är "Lovisa av Nederländerna" (1861), "Meraner-

skyttar” (1862) och ”Utsikt över Edsviken” (1865).

Hertig Erik.

[1282–1318] Hertig av Sverige under åren 1302–1304 samt 1305–1317. Var son till kung Magnus Ladulås. Fängslades och mördades av sin bror Birger Magnusson efter Nyköpings gästbud år 1317. Hans namn skrivs i dag oftast Erik Magnusson.

von Essen, Gustaf Adolf Fredrik Wilhelm.

[1803–1874] Svensk militär och greve. Började karriären som kammarherre för drottning Desideria men blev senare överste för Skånska husarregementet. Ärvde Viks slott där han skapade en stor samling konst och antikviteter.

von Essen, Hans Henric.

[1755–1824] Svensk fältmarskalk, riksmarskalk och greve. Deltog i Gustav III:s ryska krig samt Napoleonkrigen och avslutade sin militära karriär som fältmarskalk. Tjänstgjorde även som överståthållare i Stockholm (1795–97), generalguvernör i Pommern (1800-09) och som riksståthållare i Norge (1814–1816). von Essen blev rikskänd när han utmanade kärleksrivalen Adolf Ludvig Ribbing till duell, han skadades dessutom lindrigt.

Folkungarna.

Samlingsnamn för de många stormän som under 1200-talet gjorde uppror mot kungamakten. Folkungarna fanns framför allt i Uppland och de kämpade mot kungarnas försök att centralisera makten. Upproret slogs slutgiltigt ner på 1280-talet.

Gustaf Wasa.

[1496–1560] Svensk kung från 1523 till sin död 1560. Gustav Vasa är en av de mest inflytelserika kungarna i svensk historia. Gustav införde arvsmonarkin i Sverige och reformerade kyrkan. Många menar att Vasa skapade den moderna svenska nationalstaten.

Göstafsson (Sparre), Arnvid.

[död 1317] Svensk riddare och riksråd. Var gift med Ramborg Israelsdotter (And) och lät bygga vackra Viks slott i Uppland.

Hallbeck, Carl Svante.

[1826–1897] Svensk illustratör från Göteborg som startade Ny Illustrerad Tidning. Flyttade till USA på 1860-talet som tecknare för Svenska Familj-Journalen. Var framför allt specialiserad på avbildningar av städer samt historiska byggnader och platser.

Hammer, Christian.

[1818–1905] Norsk juvelerare. Var under större delen av sin karriär verksam i Stockholm. Skapade en av 1800-talets största samlingar av konst och böcker.

Horn, Gustaf.

[1592–1657] Svensk greve och friherre till Marienburg i Livland. Tjänstgjorde bland annat som kammarherre hos Gustav II Adolf. Gjorde stora insatser under det trettioåriga kriget och anses vara en av historiens allra främsta fältherrar i den svenska armén. Deltog bland annat vid slagen vid Wallhof och Wenden år 1626, slaget vid Breitenfeld år 1631 och han intog både Marienburg, Bamberg, Koblenz och Trier.

von Liewen, Carl Gustaf.

[1722–1770] Svensk militär, landshövding och adelsman. Tjänstgjorde bland annat som kammarherre och hovmarskalk samt hade en rad diplomatiska uppdrag till hoven runt om i Europa. Var landshövding i Stockholm från 1768 tills sin död år 1770.

Oxenstierna af Croneborg, Ture.

[1614–1669] Svensk militär, kammarherre och landshövding. Tjänstgjorde som kammarherre hos kung Gustaf II Adolf och som landshövding i Stockholm (1641–1654).

Sandberg, Johan Gustaf.

[1782–1854] Svensk konstnär. Gjorde många porträtt men också ett stort antal målningar med historiska motiv. Hans mest kända verk är kalkmålningarna i Gustav Vasa gravkor i Uppsala domkyrka.

Scholander, Fredrik Vilhelm.

[1816–1881] Svensk arkitekt och målare. Hans mest kända byggnadsverk är Rikssalen på Drottningholms slott, Hässleby kyrka, Synagogan i Stockholm och Ulriksdals slottskapell.

Schöldström, Birger.

[1840–1910] Svensk journalist och författare. Arbetade bland annat som journalist och redaktör för tidningarna Söndagsnisse, Stockholms aftonpost och Nya dagligt allehanda. Var också en flitig medarbetare i Svenska Familj-Journalen och Svenskt biografiskt handlexikon. Var framför allt specialiserad på personhistoria. Skrev även verket ”Harposlag och svärdsklang” (1888).

Hertig Waldemar.

[ca 1280–1318] Hertig av Finland från 1302 till sin död 1318. Var son till kung Magnus Ladulås. Fängslades och mördades av sin bror, kung Birger, efter Nyköpings gästabud 1317. Hans namn skrivs i dag oftast Valdemar Magnusson.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Här kan du söka bland e-böcker från flera olika förlag om en rad olika ämnen, bland annat historia och arkeologi.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Ett besök i Roms katakomber år 1870"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)